

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН, УПРАВЛІННЯ І
БІЗНЕСУ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

і контрольні завдання до виконання практичних занять

з дисципліни ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
БІЗНЕСУ

для студентів
підготовки

першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти

для усіх галузей знань, спеціальностей, освітньо-професійних програм

Методичні рекомендації і контрольні завдання до виконання практичних занять з дисципліни «Економічна безпека та інноваційний розвиток бізнесу» підготовки фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти

РОЗРОБНИКИ: Мешкова-Кравченко Н.В., старший викладач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки.

Рецензент: Олійник Н.М., доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, к.т.н., доцент.

Затверджено на засіданні кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки

Протокол № __1__ від «__28__» ____08____ 2025 року

В.о. завідувача кафедри

Наталія ШАНДОВА

УЗГОДЖЕНО:

З НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИМ ВІДДІЛОМ

Реєстраційний номер № 66/031-04.09.2025

ВСТУП

В умовах нестабільного зовнішнього середовища забезпечити результативну діяльність, а тим більше розвиток бізнесу можливо за умови, коли чітко налагоджена система економічної безпеки, що дозволить протистояти загрозам різного характеру.

Метою навчальної дисципліни «Економічна безпека та інноваційний розвиток бізнесу» є формування у майбутніх фахівців системних знань і розуміння сутності економічної безпеки бізнесу, концептуальних засад, теорії та практики розбудови і функціонування системи економічної безпеки інноваційного підприємства, ознайомити студентів з механізмом впровадження інновацій з орієнтацією на подальше використання набутих знань при веденні бізнесу в конкурентному середовищі.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- знання економічної термінології у сфері економічної безпеки та інноваційного розвитку;
- здатність виявляти загрози та досліджувати стан економічної безпеки бізнесу за основними складовими;
- здатність здійснювати пошук інформації для діагностики рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання;
- здатність приймати обґрунтовані рішення щодо ефективної діяльності та інноваційного розвитку бізнесу.

Очікувані результати навчання

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни студент повинен бути здатним продемонструвати такі результати навчання:

- знати та використовувати економічну термінологію щодо економічної безпеки бізнесу та інноваційного розвитку для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері професійної діяльності;
- виявляти загрози економічній безпеці діяльності суб'єктів господарювання;
- застосовувати набуті теоретичні знання для оцінювання рівня економічної безпеки бізнесу та змістовно інтерпретувати отримані результати;
- використовувати нормативні та правові акти, здійснювати пошук інформації у сфері економічної безпеки;
- застосовувати інноваційний підхід до вирішення проблем розвитку бізнесу;
- застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень суб'єктами господарювання щодо ефективної діяльності та інноваційного розвитку.

Оскільки лекції, як форма навчання, забезпечують в основному передачу лише знань засвоюваного предмету, вони повинні раціонально поєднуватися з різними видами практичних занять, на яких слід закріплювати, розширювати й поглиблювати одержувані на лекціях знання і виробляти вміння та навички практичної діяльності, а також контролювати хід засвоєння студентами навчального матеріалу, забезпечуючи тим самим зворотній зв'язок викладача зі студентом.

Розроблена робоча програма з дисципліни «Економічна безпека та інноваційний розвиток бізнесу» передбачає, крім лекцій, проведення практичних занять: розгляд теоретичних проблем курсу, рішення практичних завдань, розгляд конкретних ситуацій, з метою формування у студентів вмінь формулювати своє бачення вирішення проблеми на основі вивчення та критичного аналізу різних точок зору вчених та практиків, навичок виконання економічних розрахунків, проведення аналітичної і дослідницької роботи.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

В сучасних умовах, які характеризуються динамічно змінюваним, складним, нестабільним зовнішнім середовищем, гарантувати стабільне й максимально ефективне функціонування та розвиток суб'єкта господарювання можливо за умови забезпечення економічної безпеки бізнесу.

Мета заняття - розглянути основні категорії економічної безпеки бізнесу

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Рішення завдань
3. Тестування за темою 1.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Підприємство як форма організації бізнесу та підприємництва.
2. Економічна безпека як умова діяльності та розвитку підприємства.
3. Цілі економічної безпеки підприємства.
4. Загрози економічній безпеці бізнесу.

Практичні завдання та методичні рекомендації до їх вирішення

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізувати діяльність суб'єктів господарювання в Україні за наведеною інформацією (щодо кількості суб'єктів господарювання, кількості зайнятих працівників, обсягу реалізованої продукції)

Висновки сформулювати на основі порівняння інформації 2023 року з таким роком відповідно до варіанта за першою літерою прізвища:

Перша літера прізвища	Номер варіанта	Рік порівняння
А, Б	1	2022
В, Г	2	2021
Д, Е, Є, Ж	3	2020
З, І, К	4	2019
Л, М	5	2018
Н, О, П	6	2017
Р, С, Т	7	2016
У, Ф, Х	8	2015
Ц, Ч, Ш	9	2014
Щ, Ю, Я	10	2013

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИРІШЕННЯ
ЗАВДАННЯ**

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Таблиця 1.1.1

Кількість діючих суб'єктів господарювання

Рік	Кількість діючих суб'єктів господарювання	
	усього, одиниць	з них фізичні особи-підприємці
2013	1722251	1328743
2014	1932325	1591160
2015	1974439	1630878
2016	1865631	1559161
2017	1805144	1466803
2018	1839672	1483716
2019	1941701	1561028
2020	1973652	1599755
2021	1956320	1585414
2022	1732508	1470584
2023	1913257	1605341
2013	1722251	1328743

РІШЕННЯ

Таблица 1.1.2

Динаміка та структура діючих суб'єктів господарювання

[illegible]

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Таблиця 1.2.1

Кількість суб'єктів господарювання за розміром

Рік	Кількість суб'єктів господарювання									
	Усього	У тому числі								
		підприємства					фізичні особи-підприємці			
		усього	великі	середні	малі	з них мікро- підприємства	усього	суб'єкти середнього підприємництва	суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2013	1722070	393327	659	18859	373809	318477	1328743	351	1328392	1318703
2014	1932161	341001	497	15906	324598	278922	1591160	712	1590448	1580965
2015	1974318	343440	423	15203	327814	284241	1630878	307	1630571	1626589
2016	1865530	306369	383	14832	291154	247695	1559161	281	1558880	1553041
2017	1805059	338256	399	14937	322920	278102	1466803	317	1466486	1458980
2018	1839593	355877	446	16057	339374	292772	1483716	419	1483297	1471965
2019	1941625	380597	518	17751	362328	313380	1561028	378	1560650	1550633
2020	1973577	373822	512	17602	355708	307871	1599755	344	1599411	1591031
2021	1956248	370834	610	17502	352722	304650	1585414	309	1585105	1576208
2022	1732508	261924	494	14783	246647	206213	1470584	254	1470330	1465345
2023	1913193	307852	512	14070	293270	254982	1605341	226	1605115	1598892

РІШЕННЯ

Таблиця 1.2.2

Динаміка кількості суб'єктів господарювання за розміром

[illegible]

Таблица 1.2.3

Структури суб'єктів господарювання за розміром

[illegible]

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Таблиця 1.3.1

Кількість зайнятих працівників суб'єктів господарювання

Рік	Кількість зайнятих працівників, тис. осіб									
	Усього	У тому числі								
		підприємства					фізичні особи-підприємці			
		усього	великі	середні	малі	з них мікро- підприємства	усього	суб'єкти середнього підприємництва	суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2013	9729,1	7406,5	2383,7	3012,1	2010,7	795,3	2322,6	42,1	2280,5	2119,8
2014	8796,7	6298,5	1915,1	2696,5	1686,9	723,5	2498,2	69,9	2428,3	2253,4
2015	8180,0	5889,7	1708,6	2604,7	1576,4	691,4	2290,3	28,0	2262,3	2187,2
2016	8108,3	5801,1	1586,6	2622,8	1591,7	642,7	2307,2	27,1	2280,1	2172,0
2017	8141,0	5812,9	1560,9	2593,1	1658,9	714,6	2328,1	30,7	2297,4	2160,2
2018	8532,5	5959,5	1574,3	2744,2	1641,0	704,3	2573,0	40,3	2532,7	2328,7
2019	9017,8	6407,5	1608,3	3052,6	1746,6	778,3	2610,3	37,1	2573,2	2390,7
2020	8931,9	6366,1	1574,6	3088,4	1703,1	721,7	2565,8	34,8	2531,0	2377,8
2021	8936,2	6391,7	1648,7	2967,8	1775,2	777,1	2544,5	32,0	2512,5	2350,3
2022	7502,4	5382,4	1369,9	2582,8	1429,7	583,6	2120,0	27,3	2092,7	1999,9
2023	7421,8	5052,3	1324,1	2336,3	1391,9	609,7	2369,5	23,5	2346,0	2235,2

РІШЕННЯ

Таблица 1.3.2

Динаміка кількості зайнятих працівників суб'єктів господарювання

[illegible]

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Таблиця 1.4.1

Обсяг реалізованої продукції суб'єктів господарювання

Рік	Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.									
	Усього	У тому числі								
		підприємства					фізичні особи-підприємці			
		усього	великі	середні	малі	з них мікро- підприємства	усього	суб'єкти середнього підприємництва	суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікро- підприємництва
2013	4334453,1	4050215,0	1717391,3	1662565,2	670258,5	216111,4	284238,1	20778,9	263459,2	244546,0
2014	4459702,2	4170659,9	1742507,9	1723151,5	705000,5	230729,3	289042,3	12742,7	276299,6	255906,0
2015	5556540,4	5159067,1	2053189,5	2168764,8	937112,8	307450,0	397473,3	15612,0	381861,3	358275,8
2016	6726739,8	6237535,2	2391454,3	2668695,7	1177385,2	361784,0	489204,6	14607,8	474596,8	449762,4
2017	8312271,9	7707935,2	2929516,6	3296417,9	1482000,7	497777,1	604336,7	18538,2	585798,5	554372,4
2018	9966804,5	9206049,5	3515839,5	3924059,6	1766150,4	599625,6	760755,0	29957,8	730797,2	692805,0
2019	10524112,8	9639730,6	3631415,3	4168439,4	1839875,9	612370,4	884382,2	26044,7	858337,5	818189,3
2020	11062297,1	10049870,8	3626388,0	4359362,1	2064120,7	704885,6	1012426,3	25314,1	987112,2	947155,1
2021	14989811,9	13616793,2	5140366,8	5900055,0	2576371,4	862346,3	1373018,7	31795,7	1341223,0	1291192,4
2022	11119875,6	11033018,1	4024267,1	4906839,0	2101912,0	672875,8	86857,5	31774,5	55083,0	31158,1
2023	13574894,9	13456367,1	4796986,4	5990514,4	2668866,3	872356,5	118527,8	42150,0	76377,8	44290,9

РІШЕННЯ

Таблиця 1.4.2

Аналіз динаміки обсягу реалізованої продукції суб'єктів господарювання

[illegible]

Таблица 1.4.3

Структура обсягу реалізованої продукції суб'єктів господарювання

[illegible]

Таблица 1.4.4

Структура обсягу реалізованої продукції суб'єктів господарювання за розміром суб'єктів господарювання

[illegible]

2. Проаналізувати кількість діючих суб'єктів господарювання в Україні за видами економічної діяльності

Висновки сформулювати відповідно до варіанта за першою літерою прізвища:

Перша літера прізвища	Номер варіанта	Зміст висновка
А, Б	1	динаміка кількості усіх діючих суб'єктів господарювання у 2022 в порівнянні з 2021; структура кількості діючих суб'єктів господарювання у 2021 році
В, Г	2	динаміка кількості фізичних осіб-підприємців у 2022 в порівнянні з 2021; структура діючих фізичних осіб-підприємців у 2021 році
Д, Е, Є, Ж	3	динаміка кількості усіх діючих суб'єктів господарювання у 2023 в порівнянні з 2022; структура кількості діючих суб'єктів господарювання у 2022 році
З, І, К	4	динаміка кількості фізичних осіб-підприємців у 2023 в порівнянні з 2022; структура діючих фізичних осіб-підприємців у 2022 році
Л, М	5	динаміка кількості усіх діючих суб'єктів господарювання у 2023 в порівнянні з 2022; структура кількості діючих суб'єктів господарювання у 2023 році
Н, О, П	6	динаміка кількості фізичних осіб-підприємців у 2023 в порівнянні з 2022; структура діючих фізичних осіб-підприємців у 2023 році
Р, С, Т	7	динаміка кількості усіх діючих суб'єктів господарювання у 2022 в порівнянні з 2021; структура кількості діючих суб'єктів господарювання у 2022 році
У, Ф, Х	8	динаміка кількості фізичних осіб-підприємців у 2022 в порівнянні з 2021; структура діючих фізичних осіб-підприємців у 2022 році
Ц, Ч, Ш	9	динаміка кількості усіх діючих суб'єктів господарювання у 2023 в порівнянні з 2022; структура кількості діючих суб'єктів господарювання у 2023 році
Щ, Ю, Я	10	динаміка кількості фізичних осіб-підприємців у 2023 в порівнянні з 2022; структура діючих фізичних осіб-підприємців у 2023 році

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ

Таблиця 2.1

Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	Кількість діючих суб'єктів господарювання, одиниць					
	2021		2022		2023	
	усього	з них фізичні особи-підприємці	усього	з них фізичні особи-підприємці	усього	з них фізичні особи-підприємці
Усього	1956320	1585414	1732508	1470584	1913257	1605341
у тому числі						
сільське, лісове та рибне господарство	70803	23050	53281	20437	62960	22071
промисловість	121787	72728	102500	66078	114155	72309
будівництво	56627	25127	44720	23146	50621	25823
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	777419	680381	661158	593763	714544	634967
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	94633	77014	88184	75033	101749	85276
тимчасове розміщування й організація харчування	69775	62215	57734	52929	67318	61690
інформація та телекомунікації	284141	267757	295912	284119	306822	293059
фінансова та страхова діяльність	10643	6409	9193	6013	10106	6645
операції з нерухомим майном	94342	58249	79131	52623	86625	55995
професійна, наукова та технічна діяльність	143210	113654	137409	117661	160419	137471
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	54153	35566	45891	32721	52651	37482
освіта	17927	15245	17450	15597	25321	23070
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	34574	27005	32268	26137	38131	31418
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	15829	13565	13548	12063	16116	14395
надання інших видів послуг	110457	107449	94129	92264	105719	103670

РІШЕННЯ (оформити відповідно до варіанта)**Таблиця 2.2****Динаміка та структура діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності**

Вид економічної діяльності	Темп зміни	Структура
Усього		
у тому числі		
сільське, лісове та рибне господарство		
промисловість		
будівництво		
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів		
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність		
тимчасове розміщування й організація харчування		
інформація та телекомунікації		
фінансова та страхова діяльність		
операції з нерухомим майном		
професійна, наукова та технічна діяльність		
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування		
освіта		
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги		
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок		
надання інших видів послуг		

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Основні складові економічної безпеки підприємства.
2. Сутність техніко-технологічної безпеки бізнесу.
3. Концепція управління економічною безпекою бізнесу.

Підведення підсумків: оцінюються результати тестування за темою 1 (максимально – 3 бали), виконання практичного завдання (максимально – 3 балів), опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 1 бал), активність участі в обговоренні питань

Рекомендована література: [1, с. 7-69], [2, с. 5-19], [3, с. 43-86,170-180]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2,3

СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Економічна безпека бізнесу складна структура, і рішення щодо кожної складової впливає на безпеку суб'єкта господарювання в цілому.

Мета заняття - розглянути основні складові економічної безпеки бізнесу, опанувати методику розрахунку показників, що характеризують рівень економічної безпеки за окремими складовими та набути навички робити висновки щодо рівня економічної безпеки.

Структура заняття 2:

Питання, що підлягають розгляду:

1. Поняття структури економічної безпеки бізнесу.
2. Фінансова безпека бізнесу.
3. Інформаційна безпека бізнесу.
4. Правова безпека бізнесу.
5. Екологічна безпека бізнесу.
6. Силова безпека бізнесу.

Структура заняття 3:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Виконання практичного завдання
3. Тестування за темою 2

Питання, що підлягають розгляду:

1. Техніко-технологічна безпека бізнесу.
2. Кадрова безпека бізнесу.
3. Ринкова безпека бізнесу.
4. Інтерфейсна безпека бізнесу.

Практичні завдання та методичні рекомендації до їх вирішення

ЗАНЯТТЯ 2

Завдання. Оцінити фінансову безпеку підприємства

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ за варіантами

Таблиця 1

Динаміка показників діяльності підприємства											
Показник	У звітному періоді	варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Дохід (Обсяг продукції), тис. грн.	зріс на _ %	10	15	18	12	8	10	14	20	16	15
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	зменшилася на _ %	2	4	6	5	2	4	3	4	6	5
3. Оборотні активи, тис. грн.	зросли на _ %	5	8	10	12	3	8	5	8	10	12

Загальна інформація

Таблиця 2

Показники діяльності підприємства

Показник	Базовий період	Звітний період	Відхилення
1. Дохід (Обсяг продукції), тис. грн.	60000		
2. Податок на додану вартість, %	20	20	
3. Чистий дохід, тис. грн.			
4. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	44000		
5. Валовий прибуток, тис. грн.			
6. Прибуток до оподаткування, тис. грн. (на 12% менше валового прибутку)			
7. Податок на прибуток, %	18	18	
8. Чистий прибуток, тис. грн..			
9. Активи підприємства (середньорічна вартість), тис. грн.	25640	31350	
10. Власний капітал (середньорічна вартість), тис. грн.	22100	23500	
11. Дебіторська заборгованість (середньорічний розмір), тис. грн.	8500	8800	
12. Кредиторська заборгованість (середньорічний розмір), тис. грн.	1800	2200	
13. Запаси (середньорічна вартість), тис. грн.	5800	8200	
14. Оборотні активи, тис. грн.	17200		
15. Поточні зобов'язання, тис. грн.	3020	5400	
16. Власний оборотний капітал, тис. грн.			
17. Грошові кошти, тис. грн.	2500	400	
18. Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	520	2450	
19. Позиковий капітал, тис. грн.			

Розв'язок завдання оформити у формі таблиці 3. У клітинках за періодами навести визначення показників і результат.

Зробити висновки.

Таблиця 3

Оцінка фінансової безпеки підприємства

Показник	Базовий період	Звітний період	Відхилення
Показники рентабельності			
Рентабельність капіталу (активів), %			
Рентабельність власного капіталу, %			
Рентабельність реалізованої продукції, %			
Рентабельність продажу, %			
Показники ділової активності			
Коефіцієнт оборотності активів			
Строк погашення дебіторської заборгованості			
Строк погашення кредиторської заборгованості			
Коефіцієнт оборотності запасів			
Показники фінансової стійкості			
Коефіцієнт фінансової незалежності (коефіцієнт автономії)			
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів			
Коефіцієнт фінансової стійкості			
Коефіцієнт маневреності власного капіталу			
Показники ліквідності			
Коефіцієнт покриття			
Коефіцієнт швидкої ліквідності			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності			

Методичні рекомендації

Групи показників	Перелік показників	Методика розрахунку	Сутність показника
1.Рентабельність	- активів (капіталу)	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість активів}}$	Свідчить про ефективність використання всього майна суб'єкта господарювання
	- власного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}}$	Показує ефективність використання власного капіталу.
	- реалізованої продукції	$\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}}$	Показує ефективність виробництва продукції суб'єкта господарювання
	- продажу продукції	$\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Чистий дохід}}$	Показує ефективність реалізації продукції суб'єкта господарювання

Групи показників	Перелік показників	Методика розрахунку	Сутність показника
2. Ділова активність	Оборотність активів (коефіцієнт оборотності активів)	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середньорічна вартість активів}}$	Характеризує ефективність використання суб'єкта господарювання усіх наявних у нього ресурсів незалежно від джерел їх залучення.
	Оборотність товарно-матеріальних запасів	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середньорічна вартість запасів}}$	Показує, як часто обертаються запаси для забезпечення поточного обсягу продажу.
	Середній термін погашення дебіторської заборгованості	$\frac{360 * \text{Середньорічний розмір дебіторської заборгованості}}{\text{Чистий дохід}}$	Показує середній період погашення дебіторської заборгованостей.
	Середній термін погашення кредиторської заборгованості	$\frac{360 * \text{Середньорічний розмір кредиторської заборгованості}}{\text{Чистий дохід}}$	Показує середній період погашення кредиторської заборгованостей.
3. Фінансова стійкість	Коефіцієнт фінансової незалежності (Коефіцієнт автономії)	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Активи підприємства}}$	Показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність; нормативне значення $> 0,5$
	Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позиковий капітал}}$	Показує, скільки одиниць власних коштів припадає на кожну одиницю позикових і залучених; нормативне значення > 1
	Коефіцієнт фінансової стійкості	$\frac{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Активи підприємства}}$	Показує, яку частку активів підприємство здатне фінансувати за рахунок власного капіталу і капіталу, залученого на довгостроковій основі і свідчить про його здатність залишатися платоспроможним в довгостроковій перспективі нормативне значення $0,7-0,9$
	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{Власний оборотний капітал}}{\text{Власний капітал}}$	Показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті, тобто у тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами, а яка капіталізована нормативне значення $> 0,1$

Групи показників	Перелік показників	Методика розрахунку	Сутність показника
4. Платоспроможність	Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань. Нормативне значення >1,5-2,5
	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Характеризує платіжні можливості суб'єкта господарювання щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Нормативне значення >0,6-0,8.
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Показує, яка частина боргів суб'єкта господарювання може бути сплачена негайно. Нормативне значення >0,2-0,3

ЗАНЯТТЯ 3

Завдання для розв'язування (частина 3.1)

Завдання 1

Визначити показники відтворення (коефіцієнти оновлення, вибуття та приросту) за досліджуваний рік. На основі загальних показників ефективності використання основних засобів підприємства (віддачу основних засобів, місткість основними засобами, рентабельність основних засобів, озброєність основними засобами) на початок та кінець року визначити зміну рівня техніко-технологічної безпеки підприємства. Вартість основних засобів на початок року складала 2400 тис. грн. Протягом року були введені основні засоби на суму 110 тис. грн., вибули основні засоби на суму 26 тис. грн. За попередній рік випуск продукції 4920 тис. грн., собівартість якої 4210 тис. грн., чисельність працюючих 210 осіб. У досліджуваному році випуск продукції зріс на 10%, при цьому темп зростання собівартості продукції 1,08; приріст чисельності склав 5 осіб.

Завдання 2

Визначити рівень техніко-технологічної безпеки підприємства на основі часткових показників ефективності використання устаткування (коефіцієнт змінності, коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного та інтегрального використання устаткування).

На підприємстві встановлено 100 верстатів. Фактично у першу зміну працювали усі верстати, у другу – 60% верстатного парку. Календарних днів у році – 365, вихідних і святкових днів – 110. Режим роботи двозмінний, тривалість зміни за планом 8 годин. Втрати робочого часу на плановий ремонт устаткування - 7% від режимного фонду часу. У середньому час фактичної роботи одного верстата в рік - 3420 годин. Середня фактична продуктивність верстата - 14 одиниць продукції в годину, нормативна - 16 одиниць продукції в годину.

Методичні рекомендації

Основні засоби - засоби праці, які використовуються тривалий час (як правило, понад один рік), не змінюють споживчу форму, вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним і моральним зносом та поступово переноситься на вартість готової продукції

Відтворення основних засобів - це безперервний процес їх оновлення шляхом придбання нових, реконструкції, технічного переозброєння, модернізації і капітального ремонту

Кількісна характеристика відтворення основних засобів протягом року відображається в балансі основних засобів за повною первісною вартістю за наступною формулою:

$$OЗ_{к.р} = OЗ_{н.р} + \sum OЗ_{вв} - \sum OЗ_{вив}$$

де $OЗ_{к.р}$ – вартість основних засобів на кінець року

$OЗ_{н.р}$ – вартість основних засобів на початок року

$OЗ_{вв}$ – вартість основних засобів, що вводяться в дію протягом року

$OЗ_{вив}$ – вартість основних засобів, що виводяться

Для детальнішого аналізу процесу відтворення основних засобів можна використовувати наступні показники:

- коефіцієнт оновлення ($K_{он}$) відображає ступінь інтенсивності оновлення основних виробничих засобів:

$$K_{он} = \frac{\sum OЗ_{вв}}{OЗ_{к.р}};$$

- коефіцієнт вибуття ($K_{виб}$) характеризує ступінь інтенсивності вибуття основних засобів:

$$K_{виб} = \frac{\sum OЗ_{вив}}{OЗ_{н.р}};$$

- коефіцієнт приросту ($K_{пр}$) характеризує рівень приросту основних засобів:

$$K_{пр} = \frac{\sum OЗ_{вв} - \sum OЗ_{вив}}{OЗ_{к.р}}.$$

Система **показників ефективності використання** основних засобів включає:

- часткові показники - характеризують рівень використання активної частини основних засобів;

- загальні показники - характеризують рівень використання всіх основних засобів підприємства.

До часткових показників ефективності використання основних засобів відносять:

- коефіцієнт екстенсивного використання (K_e) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів у часі:

$$K_e = \frac{T_{ф}}{T_{пл}},$$

де $T_{ф}$ – фактичний час роботи машин і устаткування, год.;

$T_{пл}$ – плановий фонд часу роботи, год.;

$$T = D_p \times T_{зм} \times K_{зм} \times K_{пу},$$

де D_p – число робочих днів за період;

$T_{зм}$ – тривалість зміни, год.;

$K_{зм}$ – коефіцієнт змінності;

K_{ny} – коефіцієнт працюючого устаткування;

$$K_{ny} = 1 - \frac{a}{100},$$

де a – відсоток простоїв устаткування.

- коефіцієнт інтенсивного використання (K_i) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів за продуктивністю:

$$K_i = \frac{\Pi_{y\phi}}{\Pi_{yn}},$$

де $\Pi_{y\phi}$ – фактична продуктивність устаткування, од/год.;

Π_{yn} – нормативна продуктивність устаткування, од/год.

- коефіцієнт інтегрального використання (K_{int}) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів як за часом так і за продуктивністю:

$$K_{int} = K_e \times K_i;$$

- коефіцієнт змінності ($K_{зм}$) – показує в скільки змін в середньому працює устаткування:

$$K_{зм} = \frac{\sum K_i}{K},$$

де K_i – кількість устаткування, що працює в i -ту зміну;

K – кількість устанавленого устаткування або найбільша кількість устаткування, що працює в одну зміну;

До загальних показників ефективності використання основних засобів відносять:

- віддача основних засобів (фондовіддача) ($V_{оз}$) - характеризує віддачу (випуск продукції в грошовому вираженні) від використання кожної гривні, витраченої на основні засоби:

$$V_{оз} = \frac{B}{OЗ},$$

де B – вартість виробленої за рік продукції, грн.;

$OЗ_{с.р}$ – вартість основних засобів, грн.;

- місткість основних засобів (фондомісткість) ($M_{оз}$) - характеризує витрати на основні засоби, що пов'язані з випуском продукції на одну гривню:

$$M_{оз} = \frac{OЗ}{B};$$

- рентабельність основних засобів ($P_{оз}$) – характеризує прибуток, що приходить на одну гривню, вкладену в основні засоби:

$$P_{оз} = \frac{\Pi}{OЗ} \times 100,$$

де Π – прибуток, грн.;

- озброєність основними засобами (фондоозброєність) (O_{03}) - характеризує вартість основних засобів, що приходить на одного працівника:

$$O_{03} = \frac{OЗ}{Ч},$$

де $Ч$ – чисельність працівників, осіб.

Завдання для розв'язування (частина 3.2.)

Завдання 1

У базовому році середньооблікова чисельність працівників на підприємстві складала 320 осіб. У цьому році загальна кількість звільнених з роботи на підприємстві становила 30 осіб, у тому числі за власним бажанням 10 осіб. На роботу прийняли 15 осіб. Розрахувати коефіцієнти руху кадрів на підприємстві: коефіцієнт обороту за прийомом, коефіцієнт обороту за вибуттям, коефіцієнт плинності персоналу.

Завдання 2

Визначити відсоток зростання продуктивності праці в плановому періоді в порівнянні із звітним, якщо передбачається зростання обсягу виробництва на 11%, а чисельність працюючих зменшиться на 5 осіб. У звітному періоді обсяг товарної продукції 25688 тис. грн., чисельність працюючих 142 осіб.

Методичні рекомендації

Персонал (кадри) підприємства - сукупність постійних працівників, які одержали необхідну професійну підготовку і (або) мають практичний досвід і навички роботи.

Рух (оборот) працівників на підприємстві характеризують такі показники:

- коефіцієнт обороту за прийомом ($K_{оп}$):

$$K_{оп} = \frac{Ч_{пр}}{Ч_{со}},$$

де $Ч_{пр}$ - чисельність всіх прийнятих працівників за даний період, осіб;

$Ч_{со}$ - середньооблікова чисельність працівників за даний період, осіб.

- коефіцієнт обороту за вибуттям ($K_{ов}$):

$$K_{ов} = \frac{Ч_{виб}}{Ч_{со}},$$

де $Ч_{виб}$ - чисельність всіх вибулих працівників за даний період, осіб.

- коефіцієнт плинності кадрів ($K_{пл}$):

$$K_{пл} = \frac{Ч_{виб_{нп}}}{Ч_{со}},$$

де $Ч_{виб_{нп}}$ - чисельність вибулих з підприємства працівників з неповажних причин (з ініціативи працівника, через прогули, порушення трудової дисципліни тощо), осіб.

Для вимірювання **продуктивності праці**, ефективності використання трудових ресурсів, використовуються два основні показники: *виріток і трудомісткість*.

Виробіток визначається за формулою:

$$ПП = \frac{O}{Ч} \text{ або } ПП = \frac{O}{Феф},$$

де O – обсяг виробленої продукції (в натуральних одиницях; вартісних: товарна, валова, чиста продукція; в нормо-годинах);

$Ч$ – чисельність працівників (або робітників), осіб;

$Феф$ – кількість відпрацьованого часу (в годинах, днях).

Під повною трудомісткістю одиниці продукції (Tn) розуміється сума всіх витрат живої праці на виготовлення одиниці продукції, вимірювана в людино-годинах:

$$Tn = \frac{Феф}{O}.$$

Залежно від складу трудових витрат, що включаються, розрізняють наступні види трудомісткості: технологічна (витрати праці основних робітників), обслуговування виробництва (витрати праці допоміжних робітників), виробнича (витрати праці основних і допоміжних робітників), управління виробництвом (витрати праці керівників, фахівців, службовців).

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

Фінансова безпека бізнесу. Інформаційна безпека бізнесу. Правова безпека бізнесу. Екологічна безпека бізнесу. Силова безпека бізнесу. Ринкова безпека бізнесу. Інтерфейсна безпека бізнесу.

Підведення підсумків: оцінюються результати тестування за темою 2 (максимально - 3 бали), виконання практичного завдання (максимально – 3 балів), опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 2 бали), активність участі в обговоренні питань та рішенні задач

Рекомендована література: [1, с. 107-206], [2, с. 33-101], [3, с. 12-59]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Забезпечення економічної безпеки бізнесу вимагає, щоб на підприємстві була створена власна система безпеки. Метою системи безпеки є своєчасне виявлення і запобігання як зовнішніх, так і внутрішніх небезпек і загроз, забезпечення захищеності діяльності підприємства і досягнення ним цілей бізнесу.

Мета заняття - розглянути механізм управління економічною безпекою бізнесу

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Розгляд індивідуальної роботи 1.
3. Тестування за темою 3.
4. Рубіжна контрольна робота 1.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Формування механізму управління безпекою підприємства.
2. Служба безпеки підприємства та конкурентна розвідка.
3. Сутність комерційної таємниці, джерела витоку та захист комерційної таємниці.
4. Основні принципи побудови системи безпеки підприємства.
5. Управління економічними ризиками підприємства.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

- Служба безпеки підприємства та конкурентна розвідка.
- Сутність комерційної таємниці, джерела витоку та захист комерційної таємниці.
- Управління економічними ризиками підприємства.

Домашнє завдання: Виконати індивідуальну роботу 1. Оцінка надійності партнера [23].

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування за темою 3 (максимально - 3 бали), виконання індивідуальної роботи 1 (максимально - 10 балів); активність участі в обговоренні питань; опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 2 бали)

Виконання рубіжної контрольної роботи (максимальна кількість балів 20)

Рекомендована література: [1, с. 70-106], [2, с. 20-32], [3, с. 87-127], [24]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

ТЕМА 4. СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ

Інноваційну економіку визначають як таку, що заснована на знаннях та інформаційних технологіях, які формують наукову ідею, що має всі шанси трансформуватися в інноваційний продукт. При цьому, передбачається, що головний ефект її полягає не просто у випуску високотехнологічної продукції, а в її продуктивному використанні у всіх сферах й галузях на рівні впливу на економіку і суспільство.

Мета заняття - розглянути основні аспекти інноваційного розвитку бізнесу

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Рішення завдань
3. Тестування за темою 4.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Інноваційний розвиток в концепціях теорії інновацій.
2. Критеріальні ознаки та функції інноваційної економіки.
3. Формування інститутів інноваційного розвитку.
4. Фактори розвитку інноваційної економіки в сучасному суспільстві.
5. Інноваційні підприємницькі структури.
6. Закономірності становлення національного ринку інновацій. Основні методи і заходи підвищення інноваційної активності бізнесу.

Практичні завдання та методичні рекомендації до їх вирішення

Завдання.

формувати аналітичну записку щодо зовнішніх загроз, зокрема, на основі статистичної інформації Держстату України провести аналіз інноваційного чинника бізнес-середовища.

**ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ
ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИРІШЕННЯ ЗАВДАННЯ**

Таблиця 1

Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, за категоріями персоналу

Роки	Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок - усього	У тому числі					
		дослідники		техніки		допоміжний персонал	
		осіб	у % до загальної кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок	осіб	у % до загальної кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок	осіб	у % до загальної кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок
2010	182484	133744	73,29	20113	11,02	28627	15,69
2020	78860	51427	65,21	7117	9,03	20316	25,76
2021	68808	44615	64,84	5889	8,56	18304	26,60
2022	53221	36084	67,80	5020	9,43	12117	22,77
2023	58567	38845		4542		15180	
2024	63847	42670		5148		16029	

Таблиця 2

Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, які мають науковий ступінь

Роки	Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок - усього	З них мають науковий ступінь			
		доктора наук		доктора філософії (кандидата наук)	
		осіб	у % до загальної кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок	осіб	у % до загальної кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок
2010	182484	11974	6,56	46685	25,58
2020	78860	7060	8,95	17949	22,76
2021	68808	6614	9,61	15866	23,06
2022	53221	5531	10,39	13398	25,17
2023	58567	5822		14187	
2024	63847	6318		15839	

Таблиця 3

Витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт

Рік	Витрати на виконання наукових досліджень і розробок – усього, млн. грн.	У тому числі на виконання						Частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП, %
		фундаментальних наукових досліджень		прикладних наукових досліджень		науково-технічних (експериментальних) розробок		
		млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на виконання наукових досліджень і розробок	млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на виконання наукових досліджень і розробок	млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на виконання наукових досліджень і розробок	
2010	8107,1	2175,0	26,83	1589,4	19,60	4342,7	53,57	0,75
2020	17022,4	4259,0	25,02	3971,4	23,33	8792,1	51,65	0,41
2021	20973,8	5163,7	24,62	4821,3	22,99	10988,8	52,39	0,38
2022	17117,8	4081,3	23,84	4827,6	28,20	8208,9	47,96	0,33
2023	21348,1	4424,4		6348,4		10575,3		0,33
2024	28328,2	5831,3		9013,8		13483,1		0,37

Таблиця 4

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств

Рік	Витрати на інновації, млн. грн.	У тому числі за рахунок							
		власних коштів підприємств		коштів державного бюджету		коштів інвесторів-нерезидентів		коштів інших джерел	
		млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн. грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації
2010	8045,5	4775,2	59,35	87,0	1,08	2411,4	29,97	771,9	9,60
2020	14406,7	12297,7	85,36	279,5	1,94	125,3	0,87	1704,2	11,83
2021	10171,7	8114,7	79,78						
2022	7640,5	6028,1	78,90	258,0	3,38	31,7	0,41	1322,6	17,31
2023	6989,2	5713,3	81,74						
2024	15101,6	10840,1	71,78	1388,0	9,19	1580,0	10,47	1292,9	8,56

Таблиця 5

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Рік	Частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств, %	Кількість упровадженної інноваційної продукції (товарів, послуг), усього одиниць	З них		Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої продукції промислових підприємств, %
			нових для ринку	упроваджених машин, обладнання	
2010	11,5	2408	606	663	3,8
2020	16,8	4066	691	647	1,9
2021	9,6	1756	375	689	0,9
2022	10,5	2347	405	420	1,0
2023	8,8	2715	437	488	0,5
2024	16,2	3397	401	565	-

Таблиця 6

Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг)

Вид діяльності	Обсяг реалізованої інноваційної продукції				
	млн. грн.		Темп зміни, %	% до загального обсягу реалізованої продукції підприємств	
	2020	2022		2020	2022
Усього	59510,7	47845,5		1,1	0,7
Промисловість	50487,6	35025,8		1,9	1,0

Продовження таблиці 6

Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг)

Вид діяльності	Із загального обсягу реалізованої інноваційної продукції, млн. грн.									
	Обсяг реалізованої інноваційної продукції нової для ринку					Обсяг реалізованої інноваційної продукції нової лише для підприємства				
	2020	2022	Темп зміни	Частка в обсязі реалізованої інноваційної продукції		2020	2022	Темп зміни	Частка в обсязі реалізованої інноваційної продукції	
				2020	2022				2020	2022
Усього	10770,3	10466,9				48740,5	37121,6			
Промисловість	8030,4	5845,8				42457,2	29180,0			

Продовження таблиці 6

Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг)

Вид діяльності	Обсяг реалізованої інноваційної продукції				
	млн. грн.		Темп зміни, %	% до загального обсягу реалізованої продукції підприємств	
	2022	2024		2022	2024
Усього	47845,5	191732,8		0,7	2,1
Промисловість	35025,8	143175,1		1,0	2,8

Продовження таблиці 6

Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг)

Вид діяльності	Із загального обсягу реалізованої інноваційної продукції, млн. грн.									
	Обсяг реалізованої інноваційної продукції нової для ринку					Обсяг реалізованої інноваційної продукції нової лише для підприємства				
	2022	2024	Темп зміни	Частка в обсязі реалізованої інноваційної продукції		2022	2024	Темп зміни	Частка в обсязі реалізованої інноваційної продукції	
				2022	2024				2022	2024
Усього	10466,9	67747,0				37121,6	123985,8			
Промисловість	5845,8	42428,6				29180,0	100746,5			

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

- Інноваційний розвиток в концепціях теорії інновацій.
- Критеріальні ознаки та функції інноваційної економіки.
- Формування інститутів інноваційного розвитку.
- Інноваційні підприємницькі структури.
- Основні методи і заходи підвищення інноваційної активності бізнесу.

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування за темою 4 (максимально - 3 бали), виконання практичного завдання за темою 4 (максимально - 3 бали); активність участі в обговоренні питань; опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 2 бала)

Рекомендована література: [4, с. 7-17, 143-152], [5, с. 354-392, 437 471]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

ТЕМА 5. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЄКТУ

Будь-які інноваційні зміни на підприємствах розробляються та запроваджуються через проєкти. Проєктом є окрема, новостворена система, що є унікальною за своїм змістом і результатом діяльності, обмежена певним чітко визначеним часом від початку до закінчення проєкту, з високим ступенем невизначеності, що зумовлені змінами в оточуючому середовищі, загрозами, небезпеками та ризиками.

Мета заняття - розглянути сутність «проєктної діяльності» та діяльність щодо забезпечення економічної безпеки на різних етапах життєвого циклу проєкта

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Рішення завдань
3. Тестування за темою 5.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Поняття «проєкт» і «проєктна діяльність».
2. Застосування моделі інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки на етапі ініціації інноваційних проєктів.
3. Діяльність із забезпечення економічної безпеки на різних етапах життєвого циклу проєкта.

Практичні завдання та методичні рекомендації до їх вирішення

Завдання 1

Передбачуваний чистий прибуток за роками життєвого циклу товару: 1-й рік – 5 млн. грн., 2-й рік – 62 млн. грн., 3-й рік – 36 млн. грн., 4-й рік – 15 млн. грн. Щорічні амортизаційні відрахування 8 млн. грн. Ставка дисконту 15%. Розрахувати чистий дисконтований дохід, індекс дохідності і термін окупності проєкту розробки нового товару, якщо початкові інвестиції 69 млн. грн.

Завдання 2

Пропонується проєкт заміни устаткування. Вартість нового устаткування 45 млн. грн. Сума виручена від продажу старого устаткування – 4000 грн. Передбачуваний чистий потік грошових коштів 18 млн. грн. щорічно. Використовуючи ставку дисконту 14%, розрахувати термін окупності проєкту.

Завдання 3

Розрахувати чистий дисконтований дохід, індекс дохідності, термін окупності проєкту, якщо ставка дисконту – 15%. Проєкт інвестицій у розмірі 98 млн. грн. початкових вкладень передбачає надходження у розмірі 132 млн. грн., 190 млн. грн., 70 млн. грн. після першого, другого і третього року, при цьому поточні витрати за роками складуть 86 млн. грн., 107 млн. грн., 25 млн. грн.

Завдання 4

Керівництво підприємства планує ввести в дію нову машину, вартість якої разом з монтажем 380 тис. грн., ліквідаційна вартість рівна 1 тис. грн., термін експлуатації 5 років. Впровадження машини забезпечить грошовий потік 160 тис. грн. щорічно протягом 5 років експлуатації. Необхідно врахувати, що в четвертому році додатково планується ремонт вартістю 3 тис. грн. Ставка дисконту 10%. Визначити чистий дисконтований дохід.

Завдання 5

Необхідно обрати кращий з трьох запропонованих варіантів інвестування за індексом дохідності та періодом окупності. Для здійснення процесу дисконтування прийнята процентна ставка 15%

Показники	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3
1. Сума інвестицій, тис. грн.	800	800	600
2. Період реалізації проєкту, роки	4	4	4
3. Грошові потоки, які очікуються від реалізації проєкту за роками:			
перший	300	700	500
другий	400	600	600
третій	600	400	600
четвертий	700	300	200
Разом за чотири роки	2000	2000	1900

Завдання 6

Витрати на будівництво хлібопекарні у відповідності з проєктом – 353 тис. грн. Добовий випуск продукції – 3 т. Собівартість 1 тони хлібобулочних виробів – 580 грн. середньогалузева рентабельність складає 12%. Час роботи хлібопекарні в рік – 345 днів. Визначити термін окупності інвестицій.

Завдання 7

Визначити доцільність освоєння проєкту вартістю 3000 тис. грн. на придбання підприємства. Протягом року на підприємстві буде проведено його реконструкцію на суму 350 тис. грн. і реалізовано частину основних засобів на суму 310 тис. грн.

Амортизаційні відрахування за рік на підприємстві становлять 225 тис. грн. Профіль діяльності підприємства прогнозується зберегти протягом п'яти років при середній собівартості виробу 22 грн., оптовій ціні виробу – 31 грн. та щорічних обсягах випуску продукції 100 тис. одиниць. Податок на прибуток – 18%. Дисконтна ставка – 10%.

Завдання 8

Визначити рентабельність продажу, що забезпечить окупність інвестицій в сумі 950 тис. грн. за 6 років, якщо середньорічний обсяг реалізованої продукції складає 1020 тис. грн. Визначити ріст прибутку за рік з метою зменшення терміну окупності інвестицій на 0,5 року.

Завдання 9

Підприємство збирається побудувати цех з випуску консервних виробів. Очікуваний чистий грошовий потік від реалізації інвестиційного проєкту формуватиметься протягом 8 років роботи цеху. Чистий прибуток підприємства кожного року реалізації проєкту складе 190 тис. грн., сума амортизаційних відрахувань 219,26 тис. грн., фінансові витрати – 89,26 тис. грн. Для здійснення цього проєкту необхідні інвестиції в основний капітал в розмірі 1,1 млн. грн.. За яких умов (процентна ставка 22% та 24%) підприємство прийме рішення про здійснення цього проєкту.

Методичні рекомендації

Порівняння різних інвестиційних проєктів і вибір кращого з них рекомендується проводити з використанням показників, до яких відносяться:

- *чистий дисконтований дохід (чиста приведена вартість, чистий приведений дохід, чистий приведений ефект);*
- *індекс прибутковості, індекс дохідності;*
- *внутрішня ставка прибутковості інвестицій (внутрішня норма прибутковості внутрішня норма віддачі);*
- *термін окупності.*

Для розрахунку даних показників необхідно визначити чисті грошові потоки.

Чисті грошові потоки розраховуються як різниця між всіма річними притоками та відтоками від інвестиційного проєкту у відповідному році. До них включають: чистий прибуток підприємства, амортизаційні відрахування, як неявні доходи підприємства, інші фінансові надходження за мінусом фінансових витрат від реалізації даного інвестиційного проєкту. Виходить наступна формула:

$$CF_i = ЧП_i + АВ_i + ІН_i - ФВ_i,$$

де CF_i – чистий грошовий потік i -го року, грн.;

$ЧП_i$ - чистий прибуток i -го року, грн.;

$АВ_i$ – амортизаційні відрахування i -того року, грн.;

$ІН_i$ - інші фінансові надходження i -го року, грн.;

$ФВ_i$ - фінансові витрати i -го року, грн..

Ставка дисконтування використовується для перерахунку вартості майбутніх потоків доходів та витрат в вартість на даний момент. В цьому випадку в якості ставки дисконтування приймається один з варіантів:

- середньогалузева норма прибутку;

- вартість доступного кредиту;
- WACC - середньозважена вартість капіталу;
- прибутковість альтернативного проєкту;
- експертна оцінка.

Чистий дисконтований дохід (Net Present Value, NPV, або чистий приведений дохід, чистий приведений ефект) - це сума, на яку продисконтовані чисті грошові потоки перевищують продисконтовані інвестиційні витрати за весь термін реалізації інвестиційного проєкту.

Розрахунок здійснюють за формулою з наступними позначеннями:

- у вітчизняній практиці:

$$ЧДД = \sum_{i=1}^n ЧГПД_i - I,$$

де $\sum_{i=1}^n ЧГПД_i$ - теперішня вартість чистих грошових потоків за період життя проєкту n -років, грн..;

I - початкові інвестиції, грн..

- у світовій практиці:

$$NPV = \sum_{i=1}^n \frac{CF_i}{(1+d)^i} - \sum_{i=1}^n \frac{I_i}{(1+d)^i} = \sum_{i=1}^n \frac{CF_i - I_i}{(1+d)^i},$$

де CF_i - чисті грошові потоки в i -му році, грн.;

I_i – інвестиційні витрати в i -му році, грн.;

d – ставка дисконту, частка;

i – порядковий номер року розрахункового періоду;

n – кількість років.

$$NPV = \sum CF_i * KD_i - \sum I_i * KD_i,$$

$$KD_i = 1 / (1 + d)^i,$$

де KD_i - коефіцієнт дисконтування.

Якщо, $NPV > 0$ можлива реалізація проєкту; якщо $NPV < 0$ проєкт необхідно відхилити; $NPV = 0$ проєкт неприбутковий і не збитковий (беззбиткове положення).

Індекс дохідності (Profitability Index, PI) - інвестиційного проєкту являє собою відношення продисконтованих (приведених) чистих грошових потоків від інвестиційного проєкту до продисконтованих (приведених на ту ж саму дату) інвестиційних витрат. Він характеризує, рівень чистого грошового потоку, що припадає на одиницю інвестиційних витрат. Формула індексу дохідності має вигляд:

$$PI = \frac{\sum_{i=1}^n \frac{CF_i}{(1+d)^i}}{\sum_{i=1}^n \frac{I_i}{(1+d)^i}}.$$

Якщо $PI=1$, то це означає, що майбутні приведені грошові доходи будуть рівні

вкладеним коштом. Якщо $PI > 1$, то проєкт прибутковий і навпаки, $PI < 1$ - проєкт збитковий.

Індекс прибутковості показує рівень генерованого проєктом чистого дисконтованого доходу на одну гривню інвестицій.

$$PI = \frac{NPV}{I}.$$

Метод визначення *внутрішньої ставки прибутковості інвестицій (IRR)* – ставки дисконту, використання якої забезпечило б рівність потокової вартості очікуваних грошових відтоків і поточної вартості очікуваних грошових надходжень. Показник IRR - характеризує максимально припустимий відносний рівень витрат, які мають місце при реалізації інвестиційного проєкту. Для того щоб знайти IRR треба розв'язати рівняння відносно IRR. Для розрахунку IRR даним методом необхідно визначити NPV при двох різних дисконтних ставках, а потім скористатися формулою:

$$IRR = d_1 + NPV_1 \frac{d_2 - d_1}{NPV_1 - NPV_2},$$

де NPV_1 та NPV_2 – це чистий приведений дохід від різних ставок дисконтування (при умові $NPV_1 > NPV_2$), грн.;

d_1, d_2 – дисконтні ставки (при умові $d_1 < d_2$), %.

Для отримання правильного значення IRR необхідна наступна умова: потрібно підібрати такі d_1 та d_2 щоб одне значення NPV було позитивним, а друге – від'ємним.

Строк окупності інвестицій визначається просто, якщо інвестиційний процес являє собою регулярні (однакові кожного року) чисті грошові потоки - загальну суму інвестицій ділять на грошовий потік за один рік.

Дисконтований строк окупності інвестицій (Discounted Payback Period DPP) – це термін часу, за який продисконтовані чисті грошові потоки від інвестиційного проєкту перекриють продисконтовані інвестиційні витрати на цей проєкт. Розраховується шляхом поступового додавання до суми інвестицій (зі знаком «мінус») величини приведенного чистого грошового потоку за один період. Значення інтервалу, в якому залишок стає позитивним, відповідає значенню строку окупності інвестицій.

Домашнє завдання: Виконати індивідуальну роботу 2. Оцінка ефективності проєкта [23].

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

- Застосування моделі інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки на етапі ініціації інноваційних проєктів.
- Діяльність із забезпечення економічної безпеки на різних етапах життєвого циклу проєкта.

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування за темою 5 (максимально - 3 бали), виконання індивідуальної роботи за темою 5 (максимально - 10 балів); активність участі в обговоренні питань; опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 1 бал)

Рекомендована література: [4, с. 180-185, 248-278], [5, с. 559-659]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

ТЕМА 6. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Інноваційне підприємство - підприємство (об'єднання) будь-якої форми власності, в якому більше 70% об'єму продукції у вартісному виразі за звітний період складає інноваційний продукт

Мета заняття - розглянути діяльність щодо забезпечення економічної безпеки інноваційного підприємства

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Рішення завдання
3. Тестування за темою 6.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Інноваційне підприємство як суб'єкт господарювання.
2. Основні типи інновацій, форми та види інноваційних процесів
3. Загрози економічній безпеці інноваційного підприємства.
4. Управління системою економічної безпеки інноваційного підприємства.
5. Стратегії безпеки та державне регулювання діяльності підприємств у забезпеченні економічної безпеки.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

- Основні типи інновацій, форми та види інноваційних процесів
- Загрози економічній безпеці інноваційного підприємства.
- Управління системою економічної безпеки інноваційного підприємства.
- Стратегії безпеки та державне регулювання діяльності підприємств у забезпеченні економічної безпеки.

Завдання та методичні рекомендації до вирішення

Оцінити економічну безпеку підприємства на основі інформації про результати діяльності реального підприємства, інформацію взяти з офіційних інтернет-ресурсів (розрахунки повинні бути за два періоди (допускається 2021, 2022, 2023, 2024 роки), зробити висновки)

РЕКОМЕНДОВАНІ ПОКАЗНИКИ ДЛЯ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	
ВИРОБНИЦТВО І РЕАЛІЗАЦІЯ	
Чистий дохід, тис. грн.	
Темп зміни чистого доходу	
Валовий прибуток, тис. грн..	
Темп зміни валового прибутку	
Чистий прибуток, тис. грн..	
Темп зміни чистого прибутку	
Темп зміни собівартості реалізованої продукції	
Рентабельність активів, %	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість активів}}$

Рентабельність реалізованої продукції. %	Валовий прибуток
	Собівартість реалізованої продукції
Рентабельність продажу, %	Валовий прибуток
	Чистий дохід
КАДРОВА БЕЗПЕКА	
Чисельність персоналу	
Темп зміни чисельності персоналу	
Чистий дохід на одного працюючого, тис. грн. /особу	Чистий дохід
	Чисельність
Озброєність основними засобами, тис. грн. /особу	Середньорічна вартість основних засобів
	Чисельність
Частка оплати праці з відрахуваннями на соціальні заходи у витратах, %	
ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА	
Темп зміни основних засобів	
Темп зміни нематеріальних активів	
Придатність основних засобів на кінець року, %	Залишкова вартість основних засобів x100
	Первісна вартість основних засобів
Придатність нематеріальних активів на кінець року, %	Залишкова вартість нематеріальних активів x100
	Первісна вартість нематеріальних активів
Частка нематеріальних активів в активах на кінець року	
Віддача основних засобів	Чистий дохід
	Середньорічна вартість основних засобів
Віддача нематеріальних активів	Чистий дохід
	Середньорічна вартість нематеріальних активів
Частка матеріальних витрат у витратах підприємства, %	Матеріальні витрати
	Витрати
Рентабельність активної частини основних засобів	Валовий прибуток
	Середньорічна вартість активних основних засобів
Рентабельність нематеріальних активів	Валовий прибуток
	Середньорічна вартість нематеріальних активів
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА	
- <i>Фінансова стійкість</i>	
Коефіцієнт автономії	Власний капітал
	Активи підприємства
Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал + Довгострокові зобов'язання
	Активи підприємства

Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власний оборотний капітал
	Власний капітал
- Платоспроможність	
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	Оборотні активи
	Поточні зобов'язання
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Оборотні активи – Запаси
	Поточні зобов'язання
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти
	Поточні зобов'язання
- ділова активність	
Коефіцієнт оборотності активів	Чистий дохід
	Середньорічна вартість активів
Коефіцієнт оборотності запасів	Чистий дохід
	Середньорічна вартість запасів
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чистий дохід
	Середньорічний розмір дебіторської заборгованості
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Чистий дохід
	Середньорічний розмір кредиторської заборгованості

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування за темою 6 (максимально - 3 бали), виконання практичного завдання за темою 6 (максимально - 3 бали); активність участі в обговоренні питань; опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 2 бали)

Рекомендована література: [3, с. 127-136], [4, с. 18-31,132-142, 215-225, 226-247 [5, с. 660-697]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

РУБІЖНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Виконання рубіжної контрольної роботи (максимальна кількість балів 20)

Рекомендована література: [24]

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна (базова)

- 1 Марченко О.С. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Харків: Право, 2022. 246 с.
URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4710&download_id=1555&srsId=AfmBOoqL513zdf-lwd14Wj692OuzspmU0jyQVr3SqEHallvgh095Fvr
 - 2 Карачина, Н. П., Вітюк А.В. Економічна безпека : електронний навч. посіб. комбінованого (локального та мережного) використання. Вінниця : ВНТУ, 2023. 112 с. URL: https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2023/Karachina_2023_112.pdf
 - 3 Герасименко Ю. С. Економічна безпека діяльності підприємства: навч.-метод. посіб. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 212 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743733/1/%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%AE.%D0%A1._%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4.%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%95%D0%91%D0%94%D0%9F_2024.pdf
 - 4 Інноваційний розвиток підприємства; підручник / за заг. ред. д-р. екон. наук, проф. Микитюка П. П. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 320 с.
URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49869/1/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.pdf>
 - 5 Економіка та бізнес-інновації: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2023. 702 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/91523/1/Business_Innovation_2023.pdf
- ### Додаткова
- 6 Іванова Н.С. Економічна безпека: навч. посіб. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2020. 139 с.
 - 7 Економічна безпека підприємництва в Україні: монографія /Г.В.Ситник, Г.В.Блакитна, Н.М.Гуляєва та ін. Київ: Київ. нац. торг.-екон.ун-т, 2020. 284 с.
 - 8 Краус Н.М. Інноваційна економіка в глобалізованому світі: монографія. Київ: Аграр Медіа Груп, 2019. 492 с.
 - 9 Шиян Н.І. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посіб. Харк.нац.аграр.ун-т ім. В.В. Докучаєва. Харків, 2019. 245 с.
 - 10 Андрушків Б.М. Малюта Л.Я.. Економічна та майнова безпека бізнесу: навч. посіб. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. 180 с.
 - 11 Безпека підприємництва: монографія / Л.В. Рибальченко, Е.В. Рижков, С.М. Тютченко та ін.. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2020. 180 с.
 - 12 Ватченко О. Б., Ватченко Б. С., Черевко О. Л. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. Дніпро : Акцент ПП, 2017. 404 с.
 - 13 Економічна безпека підприємства / за заг. ред. А.М. Дідика. Львів: Ліга-Прес, 2018. 300 с.
 - 14 Заблоцький Б.Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності: навч. посіб.: 2-ге вид. Львів: «Новий Світ – 2000», 2020. 427 с.
 - 15 Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб./ Пугач А.М., Демчук Н.І., Довгаль О.В., Крючко Л.С., Тягло Н.В. ФОП Швець В.М., 2018. 348с.
 - 16 Кузенко Т.Б., Сабліна Н.В. Фінансова безпека підприємства: навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 123 с.

- 17 Мельник С. Управління фінансовою безпекою підприємств: монографія. НУ «Львівська політехніка», ТзОВ «Видавнича група «Бухгалтери України», 2019. 624 с.
- 18 Небава М.І. Міронова Ю.В. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2017. 73 с.
- 19 Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
- 20 Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.99 № 290. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>
- 21 Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
- 22 Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

в) методичні рекомендації

23. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни «Економічна безпека та інноваційний розвиток бізнесу» / Укладач Н.В.Мешкова-Кравченко. Хмельницький: ХНТУ, 2025. 17 с.
24. Засоби з контролю якості знань студентів (тести) з дисципліни «Економічна безпека та інноваційний розвиток бізнесу» / Укладач Н.В.Мешкова-Кравченко. Хмельницький: ХНТУ, 2025. 18 с.